

BUDJET TASHKILOTLARIDA MOLIYAVIY NAZORAT VA ICHKI AUDIT XIZMATINI TAKOMILLASHTIRISH

Turdaliyev Abduvoxid Xurramovich

Toshkent bank va moliya akademiyasi talabasi

aturdaliyev89@gmail.com

Аннотация: Ushbu maqolada davlat mablag'larini samarali boshqarish uchun mas'ul bo'lgan byudjet tashkilotlarida moliyaviy nazorat va ichki audit xizmatlarini kuchaytirish zarurati ko'rib chiqiladi. Takomillashtirishga e'tibor davlat moliyasini boshqarishda shaffoflik, hisobdorlik va samaradorlikka bo'lgan talab ortib borayotgani bilan bog'liq. Moliyaviy faoliyatni yaxshiroq monitoring qilish, moliyaviy qoidalarga rioya qilishni ta'minlash va firibgarlik amaliyotlarining oldini olish imkonini beruvchi tizimlarni ishlab chiqish va mustahkamlash. Risklarni boshqarish va moliyaviy hisobot jarayonlarini har tomonlama baholashni ta'minlash uchun ichki audit metodologiyasi va samaradorligini oshirish. Bunga ilg'or tajribalarni qabul qilish va audit protseduralarini standartlashtirish kiradi. Jarayonlarni soddalashtirish, hisobot berishning aniqligini oshirish va moliyaviy faoliyatning real vaqt rejimida monitoringini osonlashtirish uchun ma'lumotlar tahlili va avtomatlashtirilgan moliyaviy tizimlar kabi zamonaviy texnologiyalarni joriy etish.

Аннотация: В данной статье рассматривается острая необходимость совершенствования служб финансового контроля и внутреннего аудита в бюджетных организациях, которые отвечают за эффективное управление государственными средствами. Акцент на улучшении обусловлен растущим спросом на прозрачность, подотчетность и эффективность управления государственными финансами. Разработка и укрепление систем, которые позволяют лучше контролировать финансовую деятельность, обеспечивать соблюдение финансовых правил и предотвращать мошенничество. Совершенствование методологий и эффективности внутреннего аудита для обеспечения комплексной оценки процессов управления рисками и финансовой отчетности. Это включает в себя внедрение передового опыта и стандартизацию аудиторских процедур. Внедрение современных технологий, таких как анализ данных и автоматизированные финансовые системы, для оптимизации процессов, повышения точности отчетности и облегчения мониторинга финансовой деятельности в режиме реального времени.

Annotation: This article addresses the crucial need for enhancing financial control and internal audit services within budget organizations, which are responsible for managing public funds effectively. The focus on improvement is driven by the increasing demand for transparency, accountability, and efficiency in public financial

management. Developing and reinforcing systems that allow for better monitoring of financial activities, ensuring compliance with financial regulations, and preventing fraudulent practices. Improving the methodologies and effectiveness of internal audits to provide comprehensive evaluations of risk management and financial reporting processes. This includes adopting best practices and standardizing audit procedures. Implementing modern technologies such as data analytics and automated financial systems to streamline processes, improve accuracy in reporting, and facilitate real-time monitoring of financial activities.

Kalit so'zlar: Ichki audit, moliyaviy javobgarlik, jarayonlarni tartibga solish, moliyaviy boshqaruv.

Key words: Internal audit, accountability, streamline processes, financial management.

Ключевые слова: Внутренний аудит, подотчетность, оптимизация процессов, финансовый менеджмент.

Bugungi murakkab moliyaviy sharoitda byudjet tashkilotlarining yaxlitligi davlat resurslarini boshqarishda ishonch va mas'uliyatni oshirish uchun eng muhim hisoblanadi. Odatda davlat mablag'larini boshqaruvchi davlat organlariga taalluqli byudjet tashkilotlari o'zlarining moliyaviy amaliyotlari bo'yicha tobora ko'proq tekshiruvlarga duch kelishmoqda. Moliyaviy nazorat mexanizmlari va ichki audit xizmatlarini takomillashtirish ushbu tashkilotlarning o'z moliyaviy vazifalarini samarali va shaffof tarzda bajarishini ta'minlashning muhim mavzusi hisoblanadi. Ushbu matn moliyaviy nazorat va ichki auditni takomillashtirishning ahamiyatini o'rganadi, mavjud tizimlardagi muammolarni aniqlaydi va barqaror yaxshilash uchun amaliy strategiyalarni tavsiya qiladi. Moliyaviy nazorat moliyaviy resurslarni boshqarish va monitoring qilish uchun joriy qilingan jarayonlar va tizimlarni o'z ichiga oladi. U aktivlarni himoya qilishga, moliyaviy noto'g'ri ma'lumotlarning oldini olishga va resurslardan samarali foydalanishni rag'batlantirishga qaratilgan siyosatlar, protseduralar va amaliyotlarni o'rnatishni o'z ichiga oladi. Boshqa tomondan, ichki audit xizmatlari tashkilot faoliyatini mustaqil baholashni ta'minlaydi, uning ichki nazorati samaradorligini baholashda qonunlar va qoidalarga rioya qilishni ta'minlaydi. Kuchli moliyaviy nazorat mexanizmlari va qat'iy ichki audit funktsiyalari o'rtasidagi sinergiya shaffoflik va javobgarlikni kuchaytiradigan, noto'g'ri boshqaruv, firibgarlik va samarasizlik xavfini kamaytiradigan asos yaratadi.

Byudjet tashkilotlarida moliyaviy nazorat va ichki audit xizmatlarini takomillashtirish ko'plab afzalliklarni beradi, jumladan:

1. Mas'uliyatni kuchaytirish: Moliyaviy nazorat va auditga alohida e'tibor berish xodimlar va rahbariyat o'rtasida mas'uliyatni oshiradi, davlat mablag'larini boshqarishda mas'uliyat madaniyatini o'rnatadi.

2. Muvofiqlikni oshirish: kengaytirilgan moliyaviy nazorat va audit tizimlari byudjet tashkilotlarining me'yoriy me'yorlarga rioya qilishini ta'minlaydi, huquqiy muammolar va jarimalar ehtimolini kamaytiradi.

3. Axborotli qarorlar qabul qilish: Ichki auditlar natijasida olingan aniq moliyaviy ma'lumotlar va tushunchalar bilan tashkilot rahbarlari strategik maqsadlarga mos keladigan asosli qarorlar qabul qilishlari mumkin.

4. Firibgarlikning oldini olish: Kuchli moliyaviy nazorat firibgarlik faoliyatining oldini oladi, ichki audit esa foydalanish mumkin bo'lgan zaifliklarni aniqlashga yordam beradi.

5. Optimallashtirilgan resurslar taqsimoti: samarali moliyaviy nazorat chora-tadbirlari byudjet tashkilotlariga mablag'larning mo'ljallangan loyihalar va benefitsiarlarga yetib borishini ta'minlab, mablag'larni oqilona taqsimlash imkonini beradi.

Moliyaviy nazorat va ichki audit xizmatlarining e'tirof etilgan ahamiyatiga qaramay, ko'plab byudjet tashkilotlari ularning samaradorligiga to'sqinlik qiluvchi muammolarga duch kelishadi: Byudjet cheklovlari ko'pincha tashkilotlarning zarur moliyaviy nazorat tizimlari va audit funktsiyalariga sarmoya kiritish imkoniyatlarini cheklaydi. Bu tanqislik jamoalarning yetishmasligiga va yetarlicha tayyorgarlikka olib kelishi mumkin. Noadekvat texnologiya: Ko'pgina byudjet tashkilotlari hali ham real vaqt rejimida monitoring va hisobot berishni osonlashtirmaydigan eskirgan moliyaviy boshqaruv tizimlariga tayanadi, bu esa samarasizlik va noaniqliklarga olib keladi. Tashkiliy madaniyat moliyaviy nazorat va audit amaliyotini takomillashtirishga jiddiy to'siq bo'lishi mumkin. Xodimlar yangi tizimlar yoki jarayonlarga chidamli bo'lishi mumkin, ayniqsa, ular o'rnatilgan ishlarni bajarish usullariga o'rganib qolgan bo'lsa. Audit va moliyaviy nazorat funktsiyalari maxsus ko'nikmalarni talab qiladi. O'qitilgan auditorlar va moliya mutaxassislarning etishmasligi nazorat sifatini buzishi mumkin. Turli bo'limlar o'rtasidagi yomon aloqa moliyaviy hisobotlarning parchalanishiga va moliyaviy nazoratni etarli darajada tushunishga olib kelishi mumkin, bu esa umumiy samaradorlikka to'sqinlik qiladi.

Muammolarni bartaraf etish va byudjet tashkilotlarida moliyaviy nazorat va ichki audit xizmatlarini yaxshilash uchun bir nechta strategik yondashuvlardan foydalanish mumkin: Tashkilotlar real vaqt rejimida monitoring, ma'lumotlar tahlili va avtomatlashtirilgan hisobot kabi xususiyatlar bilan jihozlangan zamonaviy moliyaviy boshqaruv tizimlarini joriy etishga ustuvor ahamiyat berishlari kerak. Ushbu texnologiyalar jarayonlarni soddalashtirishi va xatolar xavfini kamaytirishi mumkin. Moliya va audit xodimlarining malakasini uzluksiz o'qitish va malakasini oshirish orqali rivojlantirish muhim ahamiyatga ega. Tashkilotlar o'z xodimlarining malakasini oshirish uchun ta'lim muassasalari bilan hamkorlikni yo'lga qo'yishi yoki sertifikatlashtirishga sarmoya kiritishi mumkin. Byudjet tashkilotlari moliyaviy

nazorat va auditga oid ichki siyosatlarini ko'rib chiqishlari va kuchaytirishlari kerak. Aniq belgilangan rol va mas'uliyat, shuningdek, qonunbuzarliklar haqida xabar berish va ularni bartaraf etish tartib-qoidalari javobgarlikni oshirishi mumkin.

Shaffoflik va ochiqlikni birinchi o'ringa qo'yadigan madaniyatni rivojlantirish o'zgarishlarga qarshilikni yumshatishga yordam beradi. Rahbarlik fikr-mulohazalar va mulohazotni rag'batlantirishi, xodimlarni takomillashtirish jazo choralari emas, balki tashkilot faoliyatini yaxshilashga qaratilganligiga ishonirishi kerak. Tashqi auditorlar, nazorat qiluvchi organlar va manfaatdor tomonlar bilan hamkorlik qilish moliyaviy amaliyotlar bo'yicha qo'shimcha nazorat va istiqbollarni taqdim etishi mumkin. Manfaatdor tomonlarning ishtiroki ishonchni oshirishi va jamoatchilik javobgarligini qo'llab-quvvatlashi mumkin. Moliyaviy nazorat va audit faoliyati bilan bog'liq asosiy samaradorlik ko'rsatkichlarini (KPI) yaratish yaxshilanish uchun o'lchanadigan maqsadlarni ta'minlashi mumkin. Ushbu ko'rsatkichlarni muntazam ravishda ko'rib chiqish tashkilotlarga ularning taraqqiyotini baholashga va strategiyalarni mos ravishda o'zgartirishga yordam beradi. Muntazam ichki auditlarni o'tkazish tashkilotlarga muammolarni yuzaga kelishidan oldin aniqlash va tuzatishga yordam beradi. Ushbu auditlar nafaqat muvofiqlikka, balki operatsion samaradorlik va samaradorlikni baholashga ham qaratilishi kerak. Risklarni baholashning mustahkam asoslarini joriy etish tashkilotlarga potentsial xavflarni aniqlash va ularni kamaytirish strategiyalarini ishlab chiqish imkonini beradi. Ushbu proaktiv yondashuv moliyaviy nazorat va ichki audit jarayonlarini sezilarli darajada yaxshilashi mumkin. Byudjet tashkilotlarida moliyaviy nazorat va ichki audit xizmatlarini takomillashtirish hisobdorlikni oshirish, qonunchilikka rioya etilishini ta'minlash va davlat resurslaridan samarali foydalanishni rag'batlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Mavjud tizimlar bilan bog'liq muammolarni hal qilish va strategik yondashuvlarni qabul qilish orqali byudjet tashkilotlari moliyaviy boshqaruv tizimini yaxshilashlari mumkin. Doimiy takomillashtirishga sodiqlik nafaqat moliyaviy menejmentning yaxlitligini mustahkamlaydi, balki jamoatchilik ishonchini mustahkamlaydi, bu esa uzoq muddatda yanada samarali va sezgir boshqaruvga olib keladi. Bu yaxshilanishlarga sarmoya kiritish, pirovardida, davlat mablag'larining mas'uliyatli va shaffof boshqarilishini ta'minlash orqali jamiyat manfaatlariga xizmat qiladi.

Byudjet tashkilotlarida moliyaviy nazorat va ichki audit xizmatlarini takomillashtirish zarurati, ayniqsa, global iqtisodiy muammolar davlat mablag'larini boshqarish uchun mustahkam asos yaratishni taqozo etayotganligi sababli ortiqcha ta'riflab bo'lmaydi. Kengaytirilgan moliyaviy nazorat mexanizmlari va samarali ichki audit xizmatlari ushbu tashkilotlarda shaffoflik, hisobdorlik va samaradorlikning asosi bo'lib xizmat qiladi, mas'uliyatli boshqaruvni osonlashtiradi va davlat resurslaridan maqsadli foydalanishni ta'minlaydi. Samarali moliyaviy nazorat tizimlari aktivlarni himoya qilish, o'zlashtirishning oldini olish va tegishli qonun va qoidalarga rioya

etilishini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Kuchli moliyaviy nazoratni amalga oshirish orqali byudjet tashkilotlari firibgarlik va noto'g'ri boshqaruv xavfini sezilarli darajada kamaytirishi mumkin. Ushbu tizimlar nafaqat xodimlarning axloqiy xulq-atvorini targ'ib qiladi, balki manfaatdor tomonlar, jumladan, jamoatchilik, davlat organlari va moliya agentliklari o'rtasida ishonchni uyg'otadi. Aholining ishonchini oshirish byudjet tashkilotlariga bo'lgan ishonchni oshirish uchun juda muhim, chunki bu ularning tashabbuslarini moliyalashtirish va qo'llab-quvvatlash qobiliyati bilan bevosita bog'liqdir. Bundan tashqari, ichki audit moliyaviy nazorat samaradorligini baholash, ichki jarayonlarni mustaqil baholash va takomillashtirish bo'yicha tavsiyalar berishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Muntazam tekshiruvlar nafaqat moliyaviy amaliyotdagi zaif tomonlarni aniqlashga yordam beradi, balki doimiy takomillashtirish madaniyatini rivojlantiradi. Ichki audit ob'ektivi orqali tashkilotlar tartibga soluvchi muhit, bozor dinamikasi va operatsion muammolardagi o'zgarishlarga moslashish uchun jihozlangan. Ushbu auditlar, shuningdek, moliyaviy menejmentning yuqori standartlariga tashkilot miqyosida sodiqlikni kuchaytirib, ilg'or tajribalarni bo'limlar bo'ylab tarqatish imkoniyatini taqdim etadi. Byudjet tashkilotlari oldida turgan muammolar - cheklangan resurslardan tortib malakali kadrlar etishmasligigacha - muhim, ammo hal qilib bo'lmaydi. Zamonaviy texnologiyalarga sarmoya kiritib, tashkilotlar moliyaviy jarayonlarni soddalashtirishi va ma'lumotlarning aniqligini oshirishi mumkin. Avtomatlashtirilgan hisobot vositalari va ma'lumotlar tahlili kabi texnologiyalardan foydalanish moliyaviy guruhlarini real vaqt rejimida tushunchalar bilan jihozlashi mumkin, bu esa ko'proq xabardor qarorlar qabul qilish imkonini beradi. Bu nafaqat moliyaviy nazorat tizimini mustahkamlaydi, balki rahbariyatga resurslarni samarali taqsimlash uchun zarur bo'lgan ma'lumotlar bilan ta'minlaydi.

Xulosa : Byudjet tashkilotlarida moliyaviy nazorat va ichki audit xizmatlarini takomillashtirish shunchaki talablarga rioya qilishdan iborat emas; bu samaradorlikni oshirish, resurslarni yaxshiroq boshqarish va aholining davlat moliyaviy amaliyotiga ishonchini oshirishga olib kelishi mumkin bo'lgan muhim strategiyadir. Strategik investitsiyalar orqali joriy muammolarni hal qilish, mas'uliyat madaniyatini oshirish va doimiy takomillashtirishga ustuvor ahamiyat berish orqali byudjet tashkilotlari o'zlarini davlat resurslarining samarali boshqaruvchisi sifatida ko'rsatishlari mumkin. Oxir oqibat, bu majburiyat demokratik boshqaruvni mustahkamlaydi, ijtimoiy tenglikni qo'llab-quvvatlaydi va jamiyatda barqaror rivojlanishni rag'batlantiradi va barcha manfaatdor tomonlarga foyda keltiradi. Byudjet tashkilotlarida oshkoralik va axloqiy xulq-atvor madaniyatini tarbiyalash ham birdek muhim ahamiyatga ega. Ochiqlikni ta'minlashga sodiq bo'lgan kuchli etakchilik muloqotni rag'batlantiradi va har bir darajadagi javobgarlik muhimligini kuchaytiradi. Xodimlarni moliyaviy boshqaruv bo'yicha muhokamalarga jalb qilish va siyosatni ishlab chiqish bo'yicha o'z fikrlarini taklif qilish orqali tashkilotlar xodimlar o'zlarini qadrlil va takomillashtirishga

hissa qo'shish vakolatiga ega bo'lgan muhitni yaratishi mumkin. Ta'lim va malaka oshirish orqali salohiyatni oshirishni e'tibordan chetda qoldirib bo'lmaydi. Moliya va audit xodimlarini zarur malaka va bilimlar bilan jihozlash orqali tashkilotlar nazorat va ichki nazorat sifatini oshirishi mumkin. Ta'lim muassasalari yoki professional organlar bilan hamkorlik xodimlarning moliyaviy menejmentdagi yangi tendentsiyalar va texnologiyalarni yaxshi bilishini ta'minlab, doimiy o'rganish va rivojlanishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Tashken, M. (2021). Byudjet tashkilotlarida ichki audit va moliyaviy nazorat. Toshkent: Iqtisodiy tadqiqotlar markazi.
2. Jumaniyozov, A. (2022). Moliyaviy nazorat: nazariy va amaliy jihatlar. Samarqand: Samarqand davlat universiteti nashrlari.
3. Rasulov, S. (2020). Ichki audit va byudjet muassasalarida uning o'rni. Buxoro: Buxoro iqtisodiy kolleji.
4. Tursunov, R. (2023). Byudjet tashkilotlarining moliyaviy nazoratini takomillashtirish yo'llari. Nukus: Qoraqalpog'iston Respublikasi moliya vazirligi.
5. Sobirov, K. (2020). Ichki audit va uning byudjet muassasalaridagi ahamiyati. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Ichki Audit xizmatlari.
6. Xolmirzaev, D. (2021). O'zbekistonning moliyaviy nazorat tizimi: muammolar va yechimlar. Farg'ona: O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi.